BERKI TÍMEA*

56 INTERJÚ AZ 1970-ES ÉVEKBŐL. KAPCSOLATTÖRTÉNETI DILEMMÁK

Kulcsszavak: *interjú, kapcsolattörténet, kontextus, ideológia*

A román–magyar irodalmi kapcsolatok iránt szakszerűen érdeklődők nélkülözhetetlen kézikönyve a Domokos Sámuel által szerkesztett *A román irodalom magyar bibliográfiája*. A sorozatként elképzelt kiadvány eddigi kötetei (1966, 1978) az 1831 és 1970 közötti időszak kapcsolattörténetének dokumentumai, amelyek több mint 1100 román író magyar bibliográfiai adatait tartalmazzák. Sajnos, azóta nem jelent meg újabb kötet annak ellenére, hogy a hetvenes években sem csökken a román–magyar irodalmi kapcsolatok intenzitása, szervezettebbé válnak egyfelől, másfelől pedig a romániai magyar komparatiztika a korszak lehetőségei közepette a legfőképpen a két irodalom közötti kapcsolat vizsgálatával foglalkoz(hat)ott.

Egy kutatási projekt keretében¹ a bibliográfiasorozat folytatására, az 1970–1980 közötti adatok felmérésére és értelmezésére vállalkozom. Így figyeltem fel Beke György *Tolmács nélkül* c. 1972-es kötetére², amely a Kriterion Könyvkiadó gondozásában jelent meg, és amely átfogó körképet nyújt a korszak kulturális kapcsolatairól.³

Jelen tanulmányomban a kutatás első eredményeit hasznosítva elemzem ezt a kötetet, amelyben Beke Györgynek 1968 decembere után készített és az *Előre*⁴, esetenként *A Hét* és az *Igaz Szó* hasábjain folyamatosan publikált interjúi olvashatóak.

Az interjúkat a kötet végére helyezett Beke-vallomás értelmezi csupán, nincsen elő- vagy utószó.⁵ A vallomás önálló szöveggént már olvasható volt a *Könyvtári Szemle*ben⁶, és feleleveníti az egykori tanárt, Szabédi Lászlót, aki elindította Bekét a román és magyar kultúra kö-

* BERKI Tímea, dr. (1977), irodalomtörténész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem kutatója. E-mail: berkitimea@index.hu.

1 A dolgozat megírásához szükséges anyagi támogatást a Humánerőforrás-fejlesztési operatív program 2007–2013. és az Európai Szociális Alap biztosította a „Sikeres fiatal kutatók – szakmai fejlődés interdiszciplináris és nemzetközi összefüggésben” POSDRU/159/1.5/S/132400 projektből.

2 BEKE György: *Tolmács nélkül. Interjú 56 írónal a magyar – román irodalmi kapcsolatokról*. Kriterion, Buk., 1972 (a továbbiakban BEKE: *Tolmács nélkül*).

3 Vö. a *Romániai magyar irodalmi lexikon* 'román–magyar irodalmi kapcsolatok' szócikkével. <http://mek.oszk.hu/03600/03628/html/r.htm> (utolsó látogatás 2015. január 19.).

4 Az *Előre* napilap *A barátság hírvirágai* címmel indított rovatában jelennek meg a Beke György által készített interjúk. Egy másik rövid sorozat a Marton Lilié: MARTON Lili: *Ami az interjúból kimaradt*. Vö. *Lucian Blaga*. *Előre* XXIV(1972). 7631. sz. 5; *Ion Agârbiceanu*. *Előre* XXVI(1972). 7529. sz. 4; *Tudor Muşatescu*. *Előre* XXV(1971). 7495. sz. 4; *Emil Isac*. *Előre* XXVI(1972). 7679. sz. 5.

5 Minden interjú előtt egy felvezető szöveg áll, amelyben Beke a megszólítotthoz való viszonyáról, az értelmiségi munkásságáról, fontosságáról ír.

6 BEKE György: *Tolmács nélkül. Egy könyv története*. *Könyvtári Szemle* XVI(1972). 2. sz. 68–71.

zötti kapcsolatok vizsgálata felé. Ugyanakkor ösztönzőleg hatott az első, a Victor Eftimiuvál készült beszélgetés pozitív fogadtatása is, és innen nézve nem véletlen, hogy a második interjúalanya Beke Györgynek, még 1968-ban, éppen Szemlér Ferenc, Eftimiu műveinek magyarra fordítója.

A tanulmány arra vállalkozik, hogy a kötet tartalmi sajátosságainak néhány aspektusát kiemelve az interjúk közegváltásainak funkcióját, a kötet koncepcióját és kiadástörténetét vizsgálja kontaktológiai jelentőségük felől. Az elemzés számol a kapcsolattörténet korabeli értelmezésének problematikusságával is.

Az író, műfordító Beke György bár elsősorban szociográfiai riportjai által vált ismertté korában, recenzióiban és interjúiban viszont a román–magyar kapcsolatok népszerűsítését is felvállalta. Az eddig áttekintett forrásanyag⁷ segít belátni, hogy Beke az interjú műfajában merre tájékozódik. A kötetbe szervezett interjúk előtt már közölt más beszélgetéseket is e témában, jelesül Domokos Sámuellel, akit többször kérdez, főként kapcsolattörténeti munkásságáról, illetve könyvkiadókkal.⁸ A kötet után készült interjúi is hasonló témakörbe illeszkednek⁹, akár a *Jóbarát* c. gyermeklapban közöltek.¹⁰ Egyszerre fordul a román és magyar irodalmi, kulturális élet felé, egyensúlyban tartva érdeklődését mindkét irányba.

Nem ő az egyedüli, aki a kérdést interjúk által közelíti meg. A napilapok és folyóiratok állandó rovata az olyan riport, ankét vagy interjú, amely a két nép közti kapcsolatot tárgyalja. Az *Előre* a Beke-rovatával párhuzamosan *Műfordítók műhelyében* címmel ad teret hasonló beszélgetéseknek¹¹, akárcsak más magyar nyelvű lapok.¹² További interjúk tárgya az irodalom,

7 *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale* [Románia Szocialista Köztársaság Bibliográfiája. Időszaki kiadványokban és sorozatokban megjelent cikkek]. Ed. Biblioteca Centrală de Stat a R.S.R., Întreprinderea Poligrafică "Informația", Buc., 1970–1976.

8 BEKE György: *Egy bibliográfia elé. Interjú Domokos Sámuellel*. Utunk XVII(1963). aug. 2. 2; Uő: *Beszélgetés könyvkiadókkal*. Utunk XXV(1970). febr. 20. 1, 8–9 (Al. Căprariuval, Mircea Sintimbreanuval, T. Utannal és Domokos Gézával).

9 Uő: *Sturzu Corneliu, Iași-i könyvkiadó. Beszélgetés Corneliu Sturzuval, a „Junimea” szerkesztőjével*. Utunk XXVIII(1973). 34. sz. 2; Uő: *Váczy Leona, Készül a magyar irodalom román bibliográfiája. A szerénység iskolája. Beszélgetés Váczy Leonával*. A Hét VI(1975). 50. sz. 6–7.

10 Uő: *Látogatóban Maria Banus otthonában*. Jóbarát VIII(1974). 32. sz. 10–11; Uő: *Látogatóban Ion Banutanál*. Jóbarát VIII(1974). 45. sz. 10.

11 Kovács János: *A jó tolmácsolás feltétele: azonosulás a művel – Műfordítók műhelyében. Beszélgetés Beke Györggyel*. Előre XXV(1971). 7317. sz. 2; BÖLÖNI Sándor: *A leghitelesebb forrás. Beszélgetés Kiss Jenővel – Műfordítók műhelyében*. Előre XXV(1971). 7335. sz. 2; Kovács János: *A jó műveknek minden nyelven ismertté kell válniuk. Beszélgetés Paul Drumaruval – Műfordítók műhelyében*. Előre XXV(1971). 7329. sz.; Kovács János: *Mindig a legnehezebbet választani, Beszélgetés Adela Rodica Sălăgeanuval – Műfordítók műhelyében*. Előre XXV(1971). 7347. sz. 2; Igenis kell iblet... Beszélgetés Veress Zoltánnal – Műfordítók műhelyében. Előre XXV(1971). 7353. sz. 2.

12 Lásd SZEKERNYÉS János: *A műfordítás értelméről. Beszélgetés a Herder-díjjal kitüntetett Franyó Zoltánnal*. Előre XXIV(1970). 6958. sz. 2; KUKTA György: *Interjú N. Labis és A.E. Baconsky fordítójával. Beszélgetés Kányádi Sándor műhelyitkairól*. Fáklya 1964. 2; MIKÓ Ervin: *Teodorescu, Virgil, Szülőföldről, versről, műfordításról, beszélgetés*. Utunk XXX(1975). 47. sz. 1, 3.

egyes művek recepciója¹³, egy-egy nemzetközi esemény¹⁴ vagy éppen az a barátság¹⁵, amely Beke kötetének is alap gondolata.

Beke György kezdeményezése mégis egyedülálló. Ő az, aki kötetbe gyűjtve is kiadja interjuit. Számos értelmiségit sikerül szóra bírnia olyan témáról, amely az adott korszak szellemi gondolkodásában napirendi kérdés, mi több, az uralkodó politikai és kulturális ideológia része, de olyanról is akár, ami személyesebb. 56 romániai íróval¹⁶ beszélget, egy gépíró¹⁷ és magnetofon segítségével – a személyközi viszonyok függvényében az írók otthonaiban, munká- vagy aktuális tartózkodási helyén (ez leggyakrabban egy szálloda, Bukarestben), kávéházakban, Romániában vagy Magyarországon (Budapesten). Az író fogalmát nagyon tág értelemben kezeli, megszólít szépirot, tudományos szakírot, kritikus, történészt, intézményvezetőt, műfordítót, bibliográfust egyaránt. Az alanyok életkora szerint szervezi kronologikusan sorrendbe a beszélgetéseket, amelyek nyilván a hangzó anyag szerkesztett változatai, szóbeliségüket elveszítve válnak írásbeli, másodlagosan is rögzített elbeszélésekké. Olyan értelemben is konstrukciók, hogy a beszélgetés közben felmerülő kérdések mentén emlékeznek, megmutatják, és egyben értékelik is a beszélgetőtársak saját múltbeli élményeiket, munkásságukat, mintegy felépítve a maguk kapcsolattörténeteit is.¹⁷

A 620 oldalas kötet egyenlenségeinek oka nem csupán a terjedelmi változatosság¹⁸ vagy az értelmiségiek szelekciója. Megjegyzendő, hogy a magyar értelmiségiek felülképviseletke a kötetben. A történelmi kontextus, a kisebbségi lét predesztinál(hat)ja őket a kapcsolatok kezdeményezésére és éltetésére, a fiatalabb generáció nyelvtudása pedig előnyt jelent ebből a szempontból.¹⁹ Az interjúalanyok szakmai identitása²⁰, megnyilatkozásainak, viszonyulásá-

13 Csak néhány példa: RÍTOÓK János: *Megvetem az oportunisták műveket. Beszélgetés Augustin Buzurával. A Hét* II(1971). 13. sz. 4; BEKE György: *Egy regény – három nézetben. Beszélgetés D. R. Popescu Ők kettő, vagy akik csak az erdőt látták c. regényéről a szerzővel, Kántor Lajossal és Fodor Sándorral. A Hét* V(1974). 31. sz. 5.

14 Lásd pl. HORVÁTH Andor: *Tizenkilenc ország költői között. Beszélgetés Mihai Beniuckal, az európai költők harmadik budapesti találkozájáról. A Hét* IV(1973). 19. sz. 9; MOLNÁR Tibor: *Akik a jövőbe látnak. Interjú Ion Hobana íróval a Triesztben megtartott első európai tudományos-fantasztikus irodalmi kongresszus résztvevőjével. Előre* XXVI(1972). 7721. sz. 3, 4; BEKE György: *Tűpéiakkal a Călmățui völgyében. Beszélgetés Ilia Mihály irodalomtörténész, kritikus, a szegedi JATE adjunktusával. A Hét* VII(1976). 44. sz. 5.

15 BÖLÖNI Sándor: *Temérdek munkában a barátságért. Látogatóban Franyó Zoltánnál. Előre* XXIX(1975). 8468. sz. 3; ELEKES Ferenc: *„Van elég közös dolgunk...” Beszélgetés Romulus Guga íróval, a VÁTRA főszerkesztőjével. Ifjúság* XVI(1972). 3. sz. 10; DÁNOS Miklós: *Túl vagyunk a nyilatkozatok korszakán. Kérdéseinkre válaszol Adrian Păunescu. A Hét* III(1972). 16. sz. 3.

16 54 férfi és 2 nő szerepel a kötetben.

17 Kós Károly az egyetlen, aki elkéri az interjú szövegét és „sajátos hajlatú betűivel újraírta válaszait. Kós Károly-i szöveggé gyúrta a rögtönzött interjút”. Vö. BEKE: *Tolmács nélkül* 6.

18 A legrövidebb interjú Victor Eftimiuv, Páskándi Gézával készült, csupán 5 oldalnyi, míg a Sütő Andrással való beszélgetés 22 oldal, amiből 7 az a „kislexikon”, amely Sütőnek a román irodalmár barátait listázza.

19 Mi, romániai magyarok, tudunk és megtanultunk románul; másként nem is lehetséges; intézményes keretek egész rendszerhálózata biztosítja ezt, az oktatás, az államélet, a termelési élet, minden. Lásd: BEKE: *Tolmács nélkül* 511.

20 Nyilván más típusú kérdések fogalmazhatóak meg, és azokra más módon válaszol a bibliográfus Dorothea Sasu vagy Domokos Sámuel, mint a komparatista Dávid Gyula vagy a filozófus Gáll Ernő.

nak különbözősége, illetve, hogy mennyire veszik komolyan a beszélgetést, a témát vagy Beke személyét szintén differenciáló tényező.

Engel Károly, Létay Lajos és mások követik a sajtóból az interjúsorozatot, Létay rá is kérdez Bekére, hogy miért válik ő is beszélgetőtárrá. Szilágyi Domokos az interjúban kitér az egyértelmű válaszadás elől, és több esetben jelzi a kérdés problematikuságát vagy abszurdumát, például így: „– Mi vonz leginkább Eminescuhoz? – Hogy mi vonz Eminescuhoz? Téged mi vonz Arany Jánoshoz? Vagy Byronhoz? Vagy Puskinhoz?”.²¹ Egy másik példa a Szász Jánosé, akinek német ajkú felesége kapcsán a műfordítást hozza szóba Beke. Szász válasza elutasító: „magánjellegű kérdésekre csak a filmszereplők szoktak válaszolni.”²² Ehhez képest például Kántor Lajos számára, kinek szintén műfordító a felesége (Kántor Erzsébet), nem problematikus a közös munkákról való beszéd. Veress Zoltán az egyetlen, aki a barátság kérdésére reflektíven válaszol – „Ne haragudj, de egy-egy barátság epizódjai nem a nyilvánosság elé kíváncsi dolgok. Értem én, hogy te a magyar–román íróbarátságok különös szépségét akarod itt velem kiemeltetni, de egy ilyen barátság különös szépsége szerintem épp az, hogy épp olyan, mint minden barátság.” Amíg a többi beszélgetőtárs a kérdésnek komolyságot és jelentőséget tulajdonít és a kötet azt mutatja, hogy Bekével azonos módon percipálja azt, addig Veress a barátságot sokkal inkább interperszonális fogalomként érzékeli. Ezt erősíti az általa adott példa banalitása: D.R. Popescuval közös balesetben vettek részt.²³

A beszélgetésekben a szórtság ellenére is kirajzolódnak azok a kérdéskörök, amelyek állandó markerei a megszólalásoknak. Az első kérdés leggyakrabban a másik nyelv ismeretére vonatkozik, feltárva a család és a szocializáció jelentőségét. Azok, akik a magyar–román irodalmi kapcsolatok szereplői – ritka kivétellel erdélyi származásúak –, már gyermekkorukban kétnyelvű közegben élnek, elsajátítják más nyelvű családtagjaik vagy barátaik nyelvét, ami a későbbiekben nagy segítségükre lesz mind a két kultúra közötti közvetítésben, mind a műfordítás gyakorlatában. A kapcsolat indulására való visszaemlékezés strukturálja Beke kérdéseit, és ezáltal személyes történetek körvonalazódnak – az elvárt ideológiának megfelelően: az együttélés következtében a két nép közeledését és barátságát szolgálva. A személyes kapcsolatok minden esetben kitüntetett helyet kapnak a beszélgetésben, de előkerülnek az (akár tudatosan kiépített²⁴) szakmai és intézményi kapcsolatok is.

Az interjúk arra világítanak rá, hogy a műfordítás az alapja a két irodalom közötti kapcsolatnak. A megszólítottak zöme gyakorló műfordító, némelyikük hivatásos is, mint például a több ízben „híd-emberként” említett Franyó Zoltán, Kiss Jenő vagy Veronica Porumbacu. Ezzel együtt viszont az interjúk azt igazolják, hogy számos esetben a szótárak, nyelvtankönyvek vagy más (harmadik) nyelvű fordítások is segítik a műfordítói gyakorlatot. Illyés Gyula a Domokos Sámuel, Kányádi Sándor a Szilágyi Júlia (Marin Sorescu verseiből készült) nyersfordításait hasznosítja, míg Szemlér Ferenc Zaharia Stancu segítségét kéri. A román fordítók közül legtöbben Constantin Olariu „nyerseléseit” alapján dolgoznak. Kevesen beszélnek arról,

21 BEKE: *Tolmács nélkül* 590.

22 Uo. 417.

23 Uo. 590.

24 Például Méliusz József fiatalon Bukarestbe kerülve – meséli az interjúban – tudatosan keresi „a nagyok” társaságát, így a Zaharia Stancuét vagy a román antifasiszta írókét.

hogy csak maguk gyönyörködtetésére vagy kedvtelésből fordítanak. Legtöbbször kiadói vagy (lap)szerkesztői felkérésre tolmácsolnak a másik nyelven, leggyakrabban lírai alkotásokat.

Az interjúk olyan értelemben is forrásértékűek, és ezt eddig nem hangsúlyozta a tanulmány, hogy megmutatják azokat a másodlagos szándékokat, jelentéseket, amelyeket például egy a műfordításokat listázó bibliográfia nem tehet meg. Erre pedig Mihai Beniuc a jó példa. Miközben állítása szerint saját gyönyörűségére fordít, nem titkolja el a mögöttes szándékait sem, mintegy ellentmondva önmagának. A Petőfi-fordításait említve, megjegyzi, hogy azt a népi(es) kifejezőmód elsajátításáért végezte, és ugyanezért olvassa Goga Ady-fordítását. Szintén másodlagos szándékkal vág bele Szilágyi András *Új pásztor* c. regénye fordításába, mert érdekli a realizmus. Nyilatkozatai leleplezik azt a gyakorlatot, amely a másik irodalom sajátosságait, itt a népiességet, mélyfűrásszerű tanulmányozás után teremti meg saját irodalmában. Belátható tehát, hogy miként felel meg Beniuc a korszak elvárásainak, és milyen forrásai vannak a román népies líra és a marxista értelemben vett realiztikus ábrázolásmód megteremtéséhez. A kolozsvári Létay Lajos és Ion Brad viszonya azért is érdekes, mert az alkotók közötti személyes kapcsolat a kölcsönös fordítás révén átminősül szerző és műve fordítója közötti kapcsolattá, és ezzel egy időben befolyással lehet a fordítandó szöveg a fordító írásművészetére.²⁵

A kölcsönös fordítások a viszonzás gesztusa által fenntartják a kapcsolatok folyamatosságát. Sütő András jegyzi meg, hogy „nem illendő többet kapni, mint amennyit ad az ember”.²⁶ Hátulütője is van e műfordítói cserekapcsolatnak. Az interjúalanyok számára az újabb fordítónemzedék hiánya válik érzékelhetővé, de nem az előbbi gyakorlat okán, ami viszont befolyásolhatja a folyamatot. Nem a kölcsönösség okozta belterjesség kerül elő érvként e tekintetben, hanem a fiatalabbak tájékozatlansága és érdektelensége. Dávid Gyula az, aki teoretikusan is felveti azt a problémát, amit pl. Mihai Beniuc a maga gyakorlata felől megmutatott, miszerint a fordítás oka az irodalom belső tendenciájából fakadó szükséglet kielégítése is lehet.

Vannak emblematisz figurái is az interjúkból kirajzolódó kapcsolattörténeti elbeszéléseknek. Emil Isac vagy Gaál Gábor mentorként, Petru Groza vagy Octavian Goga²⁷ a közvetítés fontos szereplőjeként tér vissza a beszélgetésekben. Az eszményi fordító fantomképe is kiolvasható az interjúkból: ő az, aki már fordítás előtt is könyv nélkül ismeri a költői egyé-

25 Az egymásra hatást már-már erőltetetten keresi Beke interjúiban, többször rákérdez arra is, hogy miként mutatkozik meg a román vagy a magyar kultúra a másik nyelvű irodalomban, vagy a népek közötti együttélés tetten érhető-e a prózai művekben. Román hősöket keres a magyar műalkotásokban és fordítva. Teszi ezt éppen saját – és a korban elvárt/normatívként működött – irodalomfogalma felől, amely nem más, mint a marxista, az ábrázoló, referáló ún. valóságirodalom. Innen érthető, hogy miért készíti interjút egy Szabó Ilona nevű személlyel, akit egy Rebreanu-regény hőisével azonosít. Vö. BEKE György: *A jegygyűrű most is megvan. Beszélgetés Szabó Ilonával, Liviu Rebreanu regényhőisével*. Dolgozó Nő XXIX(1973). 9. sz. 17.

26 BEKE: *Tolmács nélkül* 397.

27 Octavian Goga említésekor viszont elhatárolódnak közéleti tevékenységétől, csupán irodalmi, kulturális tevékenységét hangsúlyozzák.

nisége²⁸ segítségével gondosan kiválasztott szöveget;²⁹ szétszálazza, hangjaira bontja azt, megismeri ritmusát, hogy majd pásztíratás és kemény munka során ültethesse át a másik nyelvre. Konszenzus van a tekintetben, hogy Áprily Lajossal azonosítható e szerep. Az eszményi komparatista figuráját Gáldi László, Engel Károly és/vagy Dávid Gyula személyében ismerik fel a beszélők. Beke a Dávid Gyulával készült interjút úgy indítja, hogy a bevezetőben lexikonból definiálja az összehasonlító irodalom fogalmát, majd a didaktikusságot is vállalva érdeklődik, hogy a komparativizmus mióta foglalkozik a román–magyar irodalmi kapcsolatokkal. Nem csak az olvasókra való tekintettel válik tendenciózussá a kérdésfelvetés, hanem a komparatistika sajátos értelmezése, illetve a kötet koncepciója miatt is, mivel nincs tere a más irodalmakkal való párhuzamok vizsgálatának.

Az interjúk a kapcsolatokat behálózó hiányokra is rávilágítanak. Az alacsony honoráriumok gondja mellett a befogadók viszonyulása vagy a műfordítások kelendőse is negatív példaként tételeződik. A román irodalom a második világháborúig viszonylag ismeretlen a magyar értelmiségiek előtt, másfelől hiányzik a magyar irodalmat román nyelven ismertető mű.³⁰ Az intézményi háttér hiánya a szervezett és rendszeres érdeklődést gátolja, és a tudományos megközelítésmódokat sem segíti elő, ennél fogva nem épülhet ki az összehasonlító irodalom intézményrendszere sem. Többen felvetik a tehetségkutatás vagy a fordítói verseny lehetőségét, amelyek a kultúrák közti kapcsolatok ápolásának újabb értelmiségieket nyernének meg. Az oktatás és nevelés fontossága is szóba kerül, például a Kántor–Láng-kötet románra fordításának szorgalmazásakor vagy a *Jóbarát* c. gyermeklap emlegetésekor.

A valóság megragadásának szándéka vezette Beke Györgyöt akkor, amikor interjúalanyait reprezentatív igénnyel kijelölte. A megszólítottak kanonizált szereplői az egyes irodalmaknak, viszont ugyanabba a kötetbe kerülve egy újabb kanonizációs kísérlet alanyai lesznek: kapcsolattörténeti elbeszéléseik tulajdonképpen a két irodalom közötti viszony elbeszélését építik és a román–magyar összehasonlító irodalom történetét dokumentálják. Bár az egymásról való beszéd gyakran válik kultikussá, mégis a hitelesség és hitelesítés igénye működött, és nem csak abban az értelemben, hogy a megszólaltok tanúként beszélnek a megélt kapcsolatokról. Beke például olyan kéziratokra kérdez rá, amelyek publikálatlanul maradtak, irodalomtörténeti értékkel gazdagítva a kötetet. A Corneliu Codarceával készült interjú a Kuncz Elekkel és Aladárral folytatott levelezésből is közöl.³¹ Engel Károly az emlékiratokhoz hasonlítja az egyéni emlékek irányított felelevenítését.³² Sajátos irodalomtörténeti beszédmódot működtet például a Sütő-interjú, amikor értekező jellegű Ion Creangă-portrét rajzol. Bálint Tibor és Bajor Andor a Caragiale-fordítás mentén veti fel a nyelvek és kultúrák közötti egyenetlenség, a lefordíthatatlanság kérdését, ami fordításkritikai attitűdként is értelmezhető.

28 Ez implicit módon azt is jelenti, hogy az eszményi fordító maga is gyakorló és elismert alkotó abban a műfajban/műnemben, amelyről fordít.

29 Érdekes példa ennek a fordítottjára Bajor Andor esete, aki arról beszélt, hogy az ő gyakorlatában a fordítás eredménye lesz a szöveg könyv nélküli ismerete.

30 Az interjúk hangsúlyozzák, hogy az utolsó ilyen vállalkozás az erdélyi magyar irodalomról a Ion Chinezué. Ion CHINEZU: *Aspecte din literatura maghiară ardeleană (1919–1929)*. Ed. Revistei „Societatea de mîine”, Cluj, 1930.

31 BEKE: *Tolmács nélkül* 56–57.

32 Uo. 352.

Az interjúk már az *Előre*-beli megjelenésükkor a kölcsönösség és barátság gesztusa mellett érvként tételeződtek. A barátság, az interjúk tapasztalata alapján több egyszerű kapcsolatnál, mint ahogy a kultúrák közötti kapcsolat sem öncélú, hanem az egyenlőség és ekvivalencia jegyében alakul/alakítódik, és ugyanabba a narratívába íródik, amely már a 19. század végén sajátja volt a magyar–román kulturális kapcsolatoknak, és amely a népek közti megismerést az egymás megértésének feltételeként képzelte el. A barátság fogalma mellett például a népek közötti közeledés, a humánus, a közös szocialista haza vagy az egymás mellett testvériségben élő népek értékeinek cseréje is az ideologikus beszédmód kötelező eleme. Nem hagyható említés nélkül Fodor Sándornak az a megjegyzése, miszerint 1948-ig nem volt kötelező a román–magyar testvériség.³³

A kapcsolatok tehát kiszolgáltatottak a hatalmi játszmáknak, ekként az interjúk sem kezelhetők fenntartások nélkül, hiszen azt a hivatalos beszédmódot legitimálják, kevés kivétellel, amely a második világháború után uralkodóvá vált nem csupán a politikai gondolkodásban, hanem az irodalom, kultúra terén is. Az sem elhanyagolandó, hogy bár a beszélgetőtársak közül többen e koncepció avítságára, közhelyszerűségére figyelmeztetnek, a kötet összességében mégis része marad az ideologikus narratívának.

Egyetlen esetben fordul elő, hogy Beke konfliktusok felől érdeklődik: Constantin Olariutól, az Univers Kiadó magyar lektorától kérdi meg, hogy szerkesztői munkájában volt-e része konfliktusokban. Nyilván nemleges a válasz, viszont a kérdés kötetbeli egyedisége akaratlanul is magára vonja az olvasó figyelmét: a román származású értelmiségi nem saját, hanem a másik irodalom és kultúra területén aktív, ami Beke előfeltevése szerint ellenébe megy a normalitásnak és negatív megítélést eredményezhet. Vagyis a nemzeti irodalmakban való gondolkodás, a kölcsönös érdeklődés és a barátság csak a kapcsolat pozitívitásában érdekelt, nem vállalja a negatív konfrontációt, mi több tabuként kezeli azt.³⁴

A beszélgetések tágabb kontextust teremtenek, amikor arra is utalnak, hogy a romániai magyar irodalom úgy illeszkedik a korszak kisebbségpolitikájába, hogy a nemzeti megmaradás szolgálatába áll. Ez az irodalmon kívüli funkció a magyar közösség képviselete és identifikációs közege a romániai (diktatórikus nemzetállami) lehetőségek közepette. A romániai nemzetiségek irodalmához való viszonyulás mellett a romániai magyar irodalomnak a magyarországi magyar és a romániai román irodalom között is pozicionálnia és reprezentálnia kell önmagát, sőt a román irodalmat is, például Románia határain kívül, elsősorban Magyarország felé. Exportálnia kell azt, hiszen akkoriban (és talán azóta is) a magyar a román irodalom második nyelve, ezen a nyelven készült a legtöbb fordítás. Az már a rendszer egyik igazságtalansága a sok közül, hogy az egymás irodalmának a reprezentálása, a fordítások dinamikája vagy a kiadáspolitiká³⁵ nem tükrözte azt a kölcsönösséget, amit az interjúk hangsúlyoznak.

33 Uo. 441.

34 Titus Popovici mutatkozik olyanként az interjúk alapján, aki nyíltan is emlékezteti mind a román, mind a magyar közösséget a történelem feldolgozatlan konfliktusairól.

35 A magyarra fordított román irodalom nagyobb példányszámban jelenik meg, mint a románra fordított romániai vagy magyarországi magyar irodalom. Romániában a Kritérium, Magyarországon az Európa könyvkiadó látta el e feladatot. Lásd erről bővebben: BEKE: *Tolmács nélkül* 324–333, illetve 353–361.

Szász János a vele készült interjúbán Svájcot negatív példaként említi, ahol négy hivatalos nyelv létezik, de nincs kölcsönös fordítás. Anélkül, hogy részletezné ezt a kijelentését, Szász az európai nemzetek közötti viszállyról beszél. Érvelése nyilván a hazai helyzet pozitívitásának hangsúlyozására törekszik, és nem a demokratikus egyenlőség és egyenértékűség elismerésére, hiszen példái felől a korszak uralkodó eszméjének megfelelően összegezhet: „a mi munkánknak, a kölcsönös megismerést szolgáló törekvéseinknek még nagyobb jelentősége és szépsége van”.³⁶

A Beke György által készített interjúk sora, *A barátság húrjain* rovat, az *Előre* karácsonyi számában zárul: a kötet ötletgazdája, maga Beke György válik interjúalannyá a Barabás Sándorral folytatott beszélgetésben.³⁷ Miközben a műfajt és Beke vállalkozását legitimálja a beszélgetés, a piaci logikát is érvényesíti, hiszen egyszerre hirdeti a kötet megjelenését és lehetőséget nyújt a róla való reflexióra. Beke megismétli a vallomások írásában megfogalmazottakat, és a kötet nagy hiányaként tartja számon, hogy nem készített interjút Eugen Jebeleanuval.

A magyar nyelvű Beke-recepció másik szövege szintén egy interjú. Megjegyzendő, hogy a román recepció recenziókra szorítkozik, amelyek a műfaji újdonságot és politikai jelentőséget hangsúlyozzák,³⁸ illetve egy, a kolozsvári Tribuna szerkesztőségében rendezett kerekasztal-beszélgetés szerkesztett változatából, amit a későbbiekben elemzek.

A Hét hasábjain közölt interjúbán Huszár Sándor főszerkesztő szorítja sarokba az interjúk készítőjét, Beke Györgyöt, a lap munkatársát.³⁹ „Minek tartod magadat?” – szegezi neki a kérdést. Beke öndefiníciós válasza azért is érdekes, mert nem csupán egy tágabban értett írófogalmat körvonalaz, hanem mert a valóságábrázolás mikéntjét is felveti. A riport, regényírás és műfordítás területén tevékeny Beke a közösségi elégtételt keresi munkáiban, ilyen értelemben közírónak, közéleti embernek vallja magát és tudatosan érdeklődik a dokumentum- és valóságirodalom iránt, az interjút pedig a riport megújulásának lehetőségeként tartja,⁴⁰ annak ellenére, hogy a szerkesztők megítélése e kérdésben nem egyértelmű.⁴¹ Beke ekkor már a kötet recepciójára is reagál: a szegedi Ilia Mihály bátorításáról ad hírt, de megemlíti a kovásznai, bukaresti értelmiségiekkel és a kolozsvári Tribuna szerkesztőségében készült beszélgetéseket is. Az interjú erőssége, hogy Beke további terveire is rákérdez. Szó esik a folytatásról, arról, hogy a néprajz, történelem⁴², képzőművészet és zene képviselőivel is kellene beszélgetni. A kulturális kapcsolatokat a nemzeti irodalmak egyedisége felől értelmező komparatiztika, esetünkben Beke eljárása problematikussá válik abban az esetben, amikor

36 Uo. 417. – kiemelés általam: B. T.

37 BARABÁS Sándor: *A barátság húrjain. Interjú Beke Györggyel*. Előre XXVI(1972). 7817. sz. 3.

38 VERONICA PORUMBACU: *Beke György. Fără interpret*. Contemporanul 1973. Nr. 17. 3; MIHAI MINCULESCU: *Beke György. Fără interpret*. România literară 1973. nr. 7. 11; PETRE SĂLCUDEANU: *Fără interpret*. România liberă 1973. Nr. 8777. 2; ILIE CONSTANTIN: *Dialogurile prieteniei*. Luceafărul 1973. Nr. 15. 1. Említést érdemel az a tény is, hogy e recenziók közül kettő olyan szerző tollából született, aki maga is interjú-alanya a kötetnek, aktív szereplője a két irodalom kapcsolatainak: a Vörösmarty- és József Attila-fordító Veronica Porumbacu, illetve Petre Sălcudeanu.

39 HUSZÁR Sándor: *Interjú az interjúról*. A Hét IV(1973). 16. sz. 3.

40 Az interjúban kizárható a mellébeszélés, kontrollálhatóbb. Lásd Uo.

41 Van, aki értékesnek, hitelesnek tartja, mások napi feladatként, egyszerű rovatként kezelik. Lásd uo.

42 A történelem képviselőinek beillesztése egy ilyen vállalkozásba azért sem könnyű Beke érvelése szerint, mivel a történelmi igazság elkülönül a dialektikus, marxista igazságtól! Lásd uo.

nem a nyelv az a definíciós kategória, amely segít az elhatárolásban. Ezt ő maga is érzi, amikor szóvá teszi, hogy: [T]isztázni kell például azt, hogy a romániai magyar képzőművészetnek van-e nemzetiségi plusza.⁴³ A zene kapcsán ez a reflexió elmarad, annak ellenére, hogy Beke logikája felől a zenei nyelv és a nemzeti(ség) egyedisége ugyanilyen problematikus viszonyban állhat. Huszár Sándor érdekes olvasatát adja a kötetnek: „Az olyan írásokat szeretem, műfajuktól függetlenül, amelyek a romániai magyarok helyét keresik ebben az országban. Azt keresik, hogyan lehetünk – önmagunk maradván – hűséges fiai ennek az országnak, s ebben az értelemben a te munkásságod példaadó”.⁴⁴ Értékelése a szövegek politikájára és funkcionalitására világít rá, elrejtve a kisebbségi-többségi viszonyt, azt a hatalmi struktúrát, ami kontextusa e helykeresésnek.

A román recepció talán legfontosabb gondolata, hogy Beke kötetét nemzetek fölötti vállalkozásként értékeli. Jelentőségét abban látja, hogy írói vallomásokat tartalmaz ellentétben a korábbi gyakorlattal, amikor másodlagos szövegek (fordítások, értekezések, recenziók stb.) bizonyították a kapcsolatot.⁴⁵

A kolozsvári *Tribuna* c. folyóirat szerkesztőségében tartott kerekasztal-megbeszélés publikált változata⁴⁶ érdekes kérdéseket vet föl. Beke Györgyön kívül a beszélgetésen részt vesz – a megszólalás sorrendjében – a lap főszerkesztője, Dumitru Radu Popescu, Létay Lajos⁴⁷, Ioan Oarcășu, Marosi Péter, Fodor Sándor, Kántor Lajos, Ion Lungu, Emil Bunea, Korda István. Mindannyian politikai tettként értékelik a kötetet, amely az akkori erdélyi valóságot, a humánusot tükrözi. A beszélgetőtársak Beke érdeméért ismerik el azt, hogy a kötetnek nincsenek előzményei.

Marosi Péter és Kántor Lajos veti fel az intézményesség szükségességét az összehasonlító irodalomtörténet kapcsán, sőt Kántor a komparativizmust nem csak irodalomtörténeti problémaként érzékeli, hanem a való élet élő sajátosságaként, amit magától kaptunk – és itt a kisebbségi lét pozitívumaként beszél a romániai magyar író előnyéről, aki lépést tart a román irodalommal, amely mérceként szolgál számára. Arról nem esik szó, hogy esetleg más mérce is létezhet a magyar író számára, hiszen a körülmények nem adnak lehetőséget a magyarországi irodalomra való hivatkozásra. A beszélgetés, amely összegezi a kötet csomópontjait, az iskolai oktatásban látja tehát a komparatiztika, konkrétabban a román–magyar irodalmi kapcsolatok, népszerűsítésének lehetőségét. Mindannyian egyetértenek abban, hogy a tanároknak és diákoknak is ajánlani kell a könyvet, és szorgalmazzák, hogy hasonló beszélgetéseket szervezzenek a kötet magyar interjúalanyaival a magyar, a román interjúalanyokkal a román

43 Lásd uo.

44 Uo.

45 SĂLCUDEANU: *i.m.* 2. Szintén ez a recenzió említi meg a kötet magyar kiadását, elárulva ezzel, hogy a román alapján készült a cikk.

46 REPORTER: *Masă rotundă. În discuție Beke György: Fără interpret.* *Tribuna* 1973. Nr. 4. 8.

47 A románul zajló beszélgetést olvasva, megakadhat az olvasó Létay hozzászólásában. Idézem: „Poate că unii n-au apreciat-o ca un roman.” (Lehet, hogy egyesek nem regényként értékelték. – fordítás általam: B. T.) Bár Létay Lajos előrebocsátja, hogy nem olvasta sem a román, sem a magyar recepciót, úgy tűnik, tájékozatlan a kötet műfajiságát illetően, bár kijelenti, hogy követte a keletkezését, és attól félt, hogy lejegyzés lesz pusztán vagy felületes riport. Amikor D. R. Popescu közbeszól, hogy fontosabb vállalkozás, mint egy regény, Létay hozzáteszi, hogy rendkívüli, nem azért, mert ő is benne van. Nyilván Létay a betöltött szerepei fontossága révén gyakorol álszerénységet.

iskolákban. Az ötletük megfontolandó – az oktatásban rejlő manipulációs lehetőségek pedig nem ismeretlenek a korszak iskolapolitikája számára –, mégis a párhuzamosság működik ebben az elgondolásban és kevésbé a kapcsolatoknak az a konkrétuma, ami a kötetből kiolvasható.

A párhuzamosságoknál maradva, Beke vállalkozásának legérdekesebb aspektusáról nem értekezett eddig a tanulmány. A kötetet Beke egyszerre publikálja magyar és román⁴⁸ nyelven. Mind a magyar, mind a román változat azonos címet visel,⁴⁹ amely sokkal általánosabb, mint *A barátság húrjain* rovatcím, és a barátságról/kapcsolatról a tolmácsolásra, a kommunikációra helyezi a hangsúlyt. A kötet címadási gesztusában így a harmadik fél kiiktatása válik fontossá. A megértés eszerint már nem közvetítés által történik, hanem közvetlen kapcsolatok révén, az egyenlőség és egyenrangúság jegyében.

A kötetek tartalma, struktúrája, kiadója és borítóterv-készítője azonos. Mindkét kötet fenntartja annak a látszatát, hogy a beszélgetések a kötet nyelvén zajlottak.

A román változat viszont egyetlen szempontból eltér a magyartól: a belső címlapon hat fordító neve szerepel⁵⁰, ellentétben a magyar változattal, ahol nincs ilyen utalás, kizárva a közvetítés lehetőségét. A román vállalkozás felvállalja a fordítás tényét, de nem jelöli, hogy mely szövegek fordítások, és melyek esetében nem volt szükség tolmácsolásra. Tény, hogy Beke György mindkét nyelvet beszéli, számára problémamentes a kommunikáció, beszélgetőtársai viszont azzal együtt, hogy számos esetben fordítói a másik nyelvnek, feltételezhetően mégsem beszélnek azt tökéletesen, sőt, egyesek az interjúkban nyíltan felvállalják azt, hogy szükségük van közvetítésre fordítói gyakorlatukban vagy kapcsolataik alakításában.

A magyar olvasónak a kötet egyértelműen jelzi, hogy a beszélgetések nyelve a magyar, amelyet a román értelmiségiek is irodalmi szinten beszélnek. A román változat a fordítók felsorakoztatásával ezt az egyértelműséget roncsolja. Mind az interjúk, mind az előbb említett gesztus a kapcsolatok közvetítettségét erősíti, és elbizonytalanítja az első olvasásra találónak tűnő kötetcímet, melynek kiválasztása innen nézve tendenciózus. Éppen a kulturális különbségeket, az egyenlenségeket, a hatalmi játszmákat fedi el, amelyek ennek ellenére részei a kötetnek, sőt a mögötte álló valóságnak még inkább.

34 évvel később a közelmúlt történéseinek megértése válik egy másik interjúkötet témájává, amelyet Bányai Éva állított össze, több romániai magyar értelmiségit kérdezve a Bukarestben töltött éveikről – köztük Beke Györgyöt is.⁵¹ Más kontextusban, a 89-es fordulat után, Beke arról beszél, hogy a megélhetés kényszere miatt kerül Bukarestbe. Különösen fontos volt számára újságíró-igazolványa, amely hivatását legitimálva biztosította azt a mozgásteret, amely például a rendszer által tiltott témák vizsgálatához volt fontos. Röviden utal az itt vizsgált kötetére, az erdélyi német írók kapcsán: „[a] kötet megjelenése után úgy gondoltam, hogy a német írókat érintő epizódokat kiszemelgetem, és a mai német olvasók részére is hozzáférhetővé teszem. A cikket elküldtem a bukaresti Neuer Weg c. napilapnak, Hugo Hausl szer-

48 BEKE György: *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*. Kriterion, Buc., 1972.

49 Tolmács nélkül = *Fără interpret*.

50 Adela-Rodica Sălăgianu, Veronica Birlădeanu, Viorica Bindațiu, Aurora Eugenia Moga, Andrei Bodor, Paul Drumaru, ez utóbbi a kiadás felelős szerkesztője is.

51 *Az ember is van annyira tanulékony, mint Pavlov kutyái...* (Beke György) = BÁNYAI: i. m. 39–47.

kesztőnek, akivel jó ismertségben álltam. Hiába vártam a cikk megjelenését. Végül megkérdeztem német kollegámat, aki egyébként tökéletesen tudott magyarul. »Hogy képzeled? – felelte, szinte már felháborodottan. – A magyar–német kapcsolatok népszerűsítése? Mit szólnának ehhez a román elvtársak? Ezek a kisebbségek a románok ellen szervezkednek?»⁵²

Erről a szándékaról nem tett említést egyik korabeli interjúban sem, ami arra enged következtetni, hogy akkoriban a nemzetiségi irodalmaknak csupán a többségi román irodalommal lehetett kapcsolata. E hierarchikus kapcsolatnak pedig a kommunikáció és napi politika szintjén ekvivalensnek kellett mutatkoznia. A kisebbségi irodalmak vízszintes kapcsolatai Beke szerint problematikusnak tűntek, sőt a rendszer által tiltottak voltak. Ez is magyarázatul szolgálhat abban a tekintetben, hogy miért lehetetlenül el a komparatiztika tudományos intézményesülése, és miért korlátozódik a kapcsolattörténet ebben az időszakban a román–magyar, román–német (stb.) irodalmi kapcsolatok vizsgálatára.

Beke a Huszár Sándor által készített interjúban magát közéleti íróként határozza meg. A Bányai-interjúban – a többi beszélgetőtárhoz hasonló módon – differenciálja a bukaresti szereplehetőségeket: a kinevezettek/pártfunkcionáriusok és ellenzékiek, vagyis a kisebbségek által felhatalmazott közéleti személyiségek. Az elkülönülés a rendszer keretei között állandó megalkuvásokhoz és kompromisszumvállaláshoz⁵³ vezetett a kisebbségi közösség értékeinek vállalása és megőrzése érdekében. A közéleti író, így Beke saját önmeghatározása szerint is, ez utóbbi csoportba tartozott.

Mégis szem előtt kell tartanunk azt, hogy az a valóság, amelynek a megragadására vállalkozik korántsem olyan egyértelmű, mint ahogy a *Tolmács nélkül*ben megmutatkozik. Az interjúk, valamint az egyidejűleg publikált két kötet koncepciójában és a befogadók felé tett gesztusaiban a korszak irodalom- és kultúrpolitikáját illusztrálja⁵⁴, azzal együtt, hogy feltehetőleg a kötet megjelenéséhez is kompromisszumokra volt szükség a kiadó és Beke részéről.⁵⁵

A román recepcióban nemzetek fölötti vállalkozásként értékelt kötet a nacional-kommunizmus idején éppen arra a komparatizmusra kérdez rá annak magyar kutatói körében, amelynek haszna Dávid Gyula értelmezésében az, hogy a nacionalizmus ellen folyó nevelőmunka hatásos eszköze.⁵⁶ Innen jobban érthető, hogy miért nem nyílik lehetőség a hetvenes évek kultúrpolitikájában az összehasonlító tudományos vizsgálatokra, miért sajátos a román–magyar kapcsolatok, a komparatiztika értelmezése, és e két nyelven publikált kötet

52 BÁNYAI: *i. m.* 42.

53 Matekovics János a bukaresti Petőfi Ház igazgatói tisztségének elvállalása érdekében a következőképpen cselekedett: lehajtottam a fejemet, összecsomagoltam a gerincoszlopomat, és halkán önbírálatot gyakoroltam. Lásd BÁNYAI: *i. m.* 254.

54 Szász János a következőket nyilatkozta Beke kapcsán a Bányai Évának adott interjúban: Itt volt Beke, aki nagyon komoly szerző lett Magyarországon, kinőtte magát, akkor hallgatott, illetve hát pártkonform dolgokat írt, mint sok mindenki. Lásd BÁNYAI: *i. m.* 303. Beke György és a totalitárius rendszer kapcsolatához lásd: CSEKE Péter: *Limitarea libertății presei minorităților (1919–1989). Studii istorice și analiză tipologică a cenzurii = Cenzura în spațiul cultural românesc*. Coord. Marian PETCU. Comunicare.ro, Buc., 2007.

55 Ezt a folyamatot értelmezi és forrásokkal illusztrálja Liliana COROBCA: *Controlul cărfii. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*. Cartea Românească, Buc., 2014. [különösen 220–234.]

56 BEKE: *Tolmács nélkül* 458.

miért jelenhetett meg: a felvállalt problémák, kritikák és hiányok megfogalmazása ellenére is a korszak hivatalos kapcsolattörténeti kánonát legitimálta.

56 INTERVIEWS FROM THE 70S. DILEMMAS OF CONTACTOLOGY

Keywords: *interview, contactology, context, ideology*

The Hungarian Bibliography of Romanian Literature, a bilingual publication edited by Sámuel Domokos in the 70s is an inevitable manual of the researchers interested or specialized in the domain of the Romanian–Hungarian literary relations. It was published in two volumes and contains bibliographical titles from the period between 1831 and 1970. Recognizing the necessity of continuing this bibliography, within the framework of a more complex research I'm going to collect and analyze the titles from the next decade, from the 70s. The present paper presents this researching and analyzing process, publishing the first results of the collected data's analysis. One of the most important realizations in the Romanian–Hungarian contactology from the 70s is connected with the name of the writer engaged in sociography, György Beke, being the first who published a volume of interviews on this topic. The conversations, 56 in number, earlier published in the daily paper called *Előre*, respectively in the periodicals *A Hét* and *Igaz Szó*, came out in a volume at Kriterion publishing house that was responsible for the literature of the minorities living in Romania. This study interprets this volume, while focusing on the followings: the aspects of its content, the (re)construction of the interpersonal relationships between the intellectuals interviewed, the characteristics of the interview as genre, the volume's contemporary reception, as well as the medial change of the published texts. While analyzing the functioning of the relations between the Hungarian and Romanian literature, the study also considers the context of the 70s, being problematic due to the ideologies.

56 DE INTERVIURI DIN ANII 1970. DILEME PRIVIND CONTACTOLOGIA

Cuvinte-cheie: *interviu, contactologie, context, ideologie*

Bibliografia maghiară a literaturii române, publicație bilingvă editată de Sámuel Domokos în anii 1970, este manualul indispensabil al cercetătorilor interesați sau specializați în domeniul contactelor literare româno–maghiare. Apărută în două volume, publicația conține titluri bibliografice din perioada 1831–1970. Recunoscând necesitatea continuării acestei bibliografii, în cadrul unei cercetări mai ample voi colecta și analiza titlurile din următorul deceniu, din anii 1970. Studiul de față se încadrează în această cercetare, publicând primele rezultate ale analizei datelor colectate. Unul dintre cele mai importante realizări în contactologia româno – maghiară din anii 1970 se leagă de numele scriitorului sociograf, György Beke, primul care a publicat un volum de interviuri în această tematică. Discuțiile, 56 la număr, apărute anterior în ziarul *Előre* și în revistele *A Hét* și *Igaz Szó* au apărut în volum la editura Kriterion, responsabil pentru literaturile minorităților din România. Studiul, interpretând acest volum, se focusează asupra aspectelor de conținut, asupra re/construirii relațiilor interpersonale ale intelectualilor intervieuați, asupra specificului interviului, recepției contemporane volumului și schimbarea medială a interviilor publicate, mai ales asupra apariției simultane ale volumului în limbile maghiară și română. În timp ce se analizează funcționarea contactelor dintre literatura maghiară și română, studiul ia în considerare și contextul anilor 70, problematic din cauza ideologiilor.